

Чухно І. А.,

к.держ.упр., доцент кафедри менеджменту і адміністрування, Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Основні напрями державного управління регіональним розвитком на засадах сталості

Chukhno I. A.

PhD in Public Administration, Associate Professor of department of Management and Administration, National University of Pharmacy, Kharkiv

The main directions of the public administration of regional development based on sustainability

Анотація. В статті розглянуто сутність розвитку взагалі та регіонального розвитку зокрема. Визначено спільні риси та відмінності в розумінні сталого розвитку і соціально-економічного розвитку регіонів, обґрунтовано необхідність використання підходів сталого розвитку в регіональному управлінні в сучасних умовах. Розглянуто основні проблеми державного управління регіональним розвитком та першочергові задачі, що потребують вирішення в цій сфері. Обґрунтовано роль ефективного управління регіональним розвитком для забезпечення стабільності в державі. Запропоновано напрями державного управління регіональним розвитком на засадах сталості та акцентовано увагу на необхідності дотримання принципів комплексності і системності при реформуванні існуючої системи регіонального управління та формуванні і реалізації державної регіональної політики.

Summary. In the article the essence of development in general and regional development in particular have been considered. Determined the similarities and differences in the understanding of sustainable development and socio-economic development, the necessity of using sustainable development approaches in regional management in modern conditions. The main problems of public administration of regional development and priority tasks to be solved in this area are considered. The role of effective management of regional development to ensure stability in the country substantiated. Directions governance of regional development based on sustainability suggested and emphasis on the need to observance the principles of comprehensiveness and consistency in reforming the current system of regional management and the formulation and implementation of national regional policy.

Ключові слова: розвиток, сталий розвиток, соціально-економічний розвиток, регіональне управління, регіональний розвиток, сталий розвиток регіонів.

Key words: development, sustainable development, social and economic development, regional management, regional development, sustainable regional development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі наша держава перебуває в скрутному становищі. Стрімке погіршення економічної ситуації викликає загальне погіршення соціально-економічного стану, наслідки чого ми спостерігатимемо ще тривалий час, у тому числі у вигляді подальшого зубожіння населення, погіршення рівня і якості його життя.

Питанням побудови ефективної системи соціально-економічного розвитку регіонів в нашій державі, хоча б на теоретичному рівні, завжди приділялась досить велика увага. Проте в дійсності ефективність такого регулювання досягнута не була і, навіть до наростання кризових явищ, в нашій країні існувала значна кількість проблем регіонального розвитку, зокрема незбалансованість у розвитку регіонів, відсутність у регіонів достатньої самостійності для вирішення проблем власного розвитку, недосконале нормативно-правове регулювання управління регіональним розвитком тощо.

Питання збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України є вкрай актуальними, адже його вирішення сприятиме економічному зростанню, підвищенню рівня і якості життя населення та стане передумовою забезпечення стабільності в нашій державі. При цьому в сучасних умовах все більшої актуальності в питаннях управління розвитком регіонів набуває використання підходів сталого розвитку, особливо зважаючи на складні суспільні процеси, що характерні для нашої держави в останній період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науковій літературі вивченню питань регіонального управління, соціально-економічного розвитку регіонів та сталого розвитку приділяється значна увага, зокрема, ним присвячені праці З. Варналія, В. Воротіна, В. Бодрова, Б. Данилишина, З. Герасимчука, М. Долішнього, Я. Жаліла, Ю. Куца, В. Мамонової, В. Мартиненко, А. Садовенко, Л. Шевчука та ін.

Метою статті є визначення сутності сталого розвитку з позицій регіонального управління, з'ясування взаємозв'язку понять сталого і соціально-економічного розвитку регіонів та обґрунтування необхідності застосування принципів концепції сталого розвитку в сучасному регіональному управлінні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про проблеми управління регіональним розвитком необхідно, в першу чергу, розглянути сутність поняття розвитку. Термін «розвиток» досить часто використовується в соціальних, економічних і суспільних науках, та застосовується здебільшого в таких словосполученнях як сталий розвиток, економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, регіональний розвиток, суспільний розвиток тощо.

В цілому розвиток є достатньо тривалим процесом переходу складних системних об'єктів з одного стану до іншого, більш досконалого. Під розвитком, взагалі, розуміють неповторну, відповідно направлену і закономірну зміну матеріальних і ідеальних об'єктів, що приводить до появи нової якості [2, с. 159].

Як зазначає В. Г. Бодров, проблеми розвитку суспільства, країни, регіону, підприємства та інших соціально-економічних систем у різних аспектах та вимірах завжди привертати увагу науковців, політиків, господарників, підприємців. Тому категорія розвитку є однією з найбільш змістовних та багатовимірних в науці. Філософська думка визначає розвиток як характеристику якісних змін об'єкта, появи нових прогресивних у нього властивостей разом із трансформацією його внутрішніх та зовнішніх зв'язків, а також структури. Виражаючи, насамперед, процеси змін, розвиток передбачає збереження системної якості об'єктів, що розвиваються [1, с. 5].

З точки зору регіонального розвитку в сучасній літературі і практиці державного управління найчастіше мова йде про соціально-економічний розвиток. При цьому до основних сфер аналізу та державного впливу відповідно відносяться економічна та соціальна сфери регіону та показники, що характеризують їх розвиток. Зокрема, це рівень розвитку виробничої сфери, підприємництва, економічної активності населення, розвиток виробничої, ринкової та соціальної інфраструктури, зайнятість населення, рівень доходів та рівень споживання, доступність соціальних послуг, демографічна ситуація, ефективність використання природного та ресурсного потенціалу регіону, структура регіональної економіки тощо.

Розглядаючи питання регіонального розвитку, необхідно також звернути увагу на варіантність спрямованості розвитку як такого. Відомо, що спрямованість розвитку може виражатись в двох протилежних напрямках: прогрес і регрес. Відповідно, зниження

економічних та соціально-демографічних показників, занепад виробничої, ринкової, соціально-побутової інфраструктури, зниження рівня освіти й культури населення, підвищення захворюваності та інших показників, що характеризують стан та динаміку соціально-економічної сфери регіону, також можна назвати розвитком, що має негативне спрямування, тобто регресом. Проте, таке розуміння сутності розвитку є неприйнятним з точки зору формування і реалізації державної політики регіонального розвитку, кінцевою метою якої має бути забезпечення належного рівня та якості життя населення, забезпечення збалансованого розвитку регіонів та зменшення соціальної напруги.

Тому слід акцентувати увагу на тому, що говорячи про соціально-економічний розвиток регіонів, необхідно брати до уваги саме позитивну спрямованість процесу розвитку як такого, тобто прогрес. Тобто, формуючи та реалізуючи завдання та напрями державного управління регіональним розвитком, необхідно прагнути саме до зростання, покращення економічних, соціально-демографічних, культурних, екологічних показників та характеристик, що визначають стан регіону.

Зазначимо, що науковцями з державного управління вживається також поняття «територіальний розвиток», що визначається як відповідний режим функціонування регіональної системи, який зорієнтовано на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, і завдяки чому забезпечується стійке, збалансоване і «взаємонеруйнівне» відтворення соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів території [6, с. 27].

На думку В. Мамонової, коли мова йде про розвиток території, це означає кількісні та якісні зміни, що відбуваються в різних сферах життєдіяльності та приводять до оновлення територіальної системи через внутрішні структурні та функціональні зміни: економічне зростання, реструктуризація економіки, формування ринкових відносин, становлення різноманітних форм власності та господарювання, активізація інвестиційно-інноваційної діяльності дозволяють говорити про економічний розвиток; поширення інфраструктури та відтворення соціального життя (демографічні, освітні, оздоровчі, медичні, культурні та інші аспекти) – про соціальний розвиток. Об'єднання вищезазначених характеристик утворює термін «соціально-економічний розвиток» [7, с. 18].

Зазначимо, що коли мова йде про розвиток регіонів або територіальний розвиток найчастіше застосовуються поняття саме соціально-економічного розвитку, хоча в сучасній теорії і практиці державного управління поняття соціально-економічного розвитку та сталого розвитку здебільшого розглядаються як дуже близькі за змістом, а подекуди навіть ототожнюються.

Так, в нормативно-правових документах нашої держави в сфері державної економічної та регіональної політики, коли мова йде про забезпечення розвитку окремих територій, зокрема і регіонів, здебільшого йдеться якраз про «соціально-економічний розвиток». По-перше, так склалося традиційно – формулювання «соціально-економічний розвиток» використовувалося в якості одного з пріоритетів державної політики з часу проголошення незалежності та створення нашої держави. По-друге, існують певні, знову ж досить традиційні, підходи до визначення рівня соціально-економічного розвитку регіонів, перелік показників та сфер, що враховуються при його визначенні, методики оцінки рівня соціально-економічного розвитку. По-третє, по аналогії з пірамідою потреб Маслоу, відповідно до якої людина починає думати та прагнути до задоволення потреб більш високого рівня лише коли базові потреби нижчого рівня є задоволеними, гострота соціально-економічних проблем в нашій державі, бідність, низький рівень і якість життя переважної частини населення ставлять на перший план саме проблеми економічного та соціально-економічного розвитку, тоді як концепція сталого розвитку спрямована не лише на поточне зростання соціально-економічних показників, а й забезпечення умов для покращення рівня і якості життя населення в стратегічній перспективі.

Проте, в сучасних умовах істотного погіршення показників соціально-економічного розвитку, зростання соціальної та суспільної напруги, стрімкого спаду як показників економічного розвитку так і економічного потенціалу, суспільної нестабільності в нашій державі ще більше актуалізується необхідність врахування в формуванні та реалізації державної регіональної політики, в управлінні регіональним розвитком принципів сталого розвитку, що були затверджені світовим співтовариством на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. та в завершеному вигляді оприлюднені в доповіді ООН «Про розвиток людського потенціалу» в 1994 р. в універсальній редакції концепції сталого розвитку.

За цією концепцією в сучасному її розумінні сталим розвитком визначається такий розвиток, коли за умов досягнутого стійкого економічного зростання забезпечується справедливий розподіл його результатів, розвиток людського потенціалу та реалізація прав жінок, збереження та відновлення довкілля для сучасного та наступних поколінь [1, с. 5].

На думку В. Г. Бодрова, сталий розвиток як альтернатива екстенсивному економічному зростанню є загальносвітовою проблемою, стан розв'язання якої визначає прогрес цивілізації. Але вирішувати цю загальнолюдську проблему має кожна держава. Звідси парадигму сталого розвитку, якій немає альтернативи, необхідно усвідомити як суспільству, так і владним структурам країни для формування на її основі державної політики [1, с. 6].

Загальноприйнятим є підхід, за яким в розумінні сталого розвитку територій виділяється три складових: розвиток економічної сфери, соціальної сфери та забезпечення екологічної безпеки. Проте, сутність сталого розвитку є глибшою, ніж просто забезпечення зростання соціально-економічних показників при дотриманні екологічної безпеки. Він передбачає формування та реалізацію комплексної стратегії розвитку регіону з урахуванням наявного потенціалу, узгодженості загальнодержавних інтересів та інтересів місцевої громади щодо пріоритетів та напрямів регіонального розвитку, вирішення соціально-економічних, екологічних, суспільно-політичних проблем регіону та підвищення відповідних показників розвитку, що в кінцевому підсумку спрямовано на забезпечення належних умов життя, підвищення добробуту, рівня і якості життя населення не лише в найближчому періоді, але і з урахуванням необхідності формування потенціалу такого зростання в стратегічній перспективі.

Концепція і стратегії сталого розвитку (як національного, так і регіонального чи місцевого характеру) тісно пов'язані, практично переплітаються з ідеями людського розвитку, поширеними в усьому світі. Поняття «людський розвиток» визначає, що метою суспільного розвитку, в тому числі і перш за все – економічного, має бути розширення можливостей для вибору людьми параметрів свого життя і перспектив особистісного розвитку. Відслідковуються три компоненти – добробут, здоров'я та освіченість людини, які у сукупності сприяють нарощуванню людського потенціалу як рушійної сили сталого розвитку, його впливу на економічні та соціальні процеси, збереження довкілля та його збалансований розвиток [8, с. 26].

За концепцією сталого розвитку передбачається таке зростання добробуту, яке відбувається через неспотворене та збалансоване нагромадження капіталів в умовах державної підтримки розвитку освіти, заходів, спрямованих на поліпшення стану здоров'я населення та захист природного капіталу. При цьому має бути забезпечений мінімально необхідний і дедалі вищий розвиток людського капіталу для сприяння запровадженню технічних інновацій та підвищення сукупної продуктивності факторів. Сталий розвиток включає збалансованість розвитку основних підсистем соціально-економічної системи (соціальної, виробничої, екологічної, економічної) з метою максимального підвищення добробуту людини і забезпечення можливостей для розвитку майбутніх поколінь [1, с. 6].

Таким чином, оскільки головною кінцевою метою діяльності держави, державної політики має бути створення належних умов для життя населення, підвищення добробуту,

забезпечення стабільності та безпеки в державі, використання основних засад концепції сталого розвитку в державному управлінні в цілому та в управлінні регіональним розвитком зокрема набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

На думку ряду вчених головними передумовами реалізації сталого розвитку є наступні: поширення у масовій свідомості глибокого розуміння взаємозв'язку між людиною, людством та природою, а також фундаментальних основ стійкого розвитку відкритих стаціонарних систем; визначення напрямів зміни сутності людини як особистості, перетворення її з об'єкту у суб'єкт глобального розвитку; формування глобальних, національних, місцевих стратегій сталого розвитку за умов економічного зростання та забезпечення основних потреб людей; суттєве зменшення споживання ресурсів; віднайдення джерел фінансування економічних, екологічних, соціальних, політичних та інших перетворень, особливо для країн, що розвиваються; створення нормативно-правової та інституційної бази сталого розвитку; створення та удосконалення національних та міжнародних систем моніторингу щодо ефективності реалізованих заходів та корегування програм розвитку; розгортання масової соціальної мобілізації на користь програм сталого розвитку; забезпечення скоординованого у масштабах усього світу наукового опрацювання проблем та супроводу практичних дій щодо реалізації концепції сталого розвитку [9, с. 29]. Проте, не слід очікувати, що сукупність названих передумов самостійно сформується в суспільній свідомості та практиці державного управління. Зважаючи на загострення суспільних та соціально-економічних проблем та необхідність використання засад сталого розвитку в державному управлінні в сучасних умовах задля стримування подальшого наростання кризових явищ, стабілізації ситуації та формування умов для нарощування потенціалу розвитку та конкурентоспроможності нашої держави на світовому рівні, одним із завдань держави, державної політики має бути здійснення заходів щодо формування передумов сталого розвитку та реформування системи державного управління регіональним розвитком на засадах сталості.

На сьогодні наша країна прагне до європейської інтеграції, пошуку власного місця та співпраці з країнами світового співтовариства на засадах партнерства і рівності. Проте, проблеми та процеси, що відбуваються зараз в суспільному житті нашої держави створюють додаткові перешкоди для цих процесів. Зокрема, в питаннях регіонального розвитку нашої держави та державному управлінні в цій сфері є цілий ряд проблем, які перешкоджають забезпеченню економічного зростання, покращенню показників соціального розвитку, формуванню ефективної системи управління регіональним розвитком. Процеси, що відбуваються в нашому суспільстві в останній період, з одного боку, є наслідком тих проблем, що існували в системі управлінні нашої держави, в тому числі і стосовно державного управління регіональним розвитком, а з іншого боку, стали каталізатором подальшого значного погіршення в стані розвитку регіонів, економічного спаду, наростання диспропорцій регіонального розвитку, соціальних і суспільних проблем та загрозою безпеки нашої держави.

Однією з найбільш гострих проблем регіонального розвитку в Україні є незбалансованість регіонального розвитку, значні диспропорції в розвитку регіонів в цілому і окремих територій в рамках регіону.

Більшість країн світу у своєму соціально-економічному поступі також стикаються з проблемою нерівномірності розвитку регіонів. Гострота сприйняття цієї проблеми значною мірою визначається рівнем економічного розвитку країни. Об'єднання країн Європи більш яскраво висвітлює відставання економічного розвитку окремих регіонів менш розвинутих країн (Греції, Португалії, Польщі, Словаччини) при порівнянні із загальноєвропейськими показниками. Для підвищення політичної стабільності суспільства, надання сталості розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності на світовому рівні розробляються та реалізуються програми вирівнювання міжрегіональних розбіжностей [3, с. 147]. Розробка та реалізація відповідних програм та заходів в українських реаліях набуває зараз особливого значення.

Як зазначає В. Волик, у сучасній Європі найбільший розвиток, фінансову й інституціональну підтримку одержала міжрегіональна інтеграція в межах окремих регіонів різних держав, але Україні наголос слід робити на розвитку інтеграційних зв'язків усередині держави [3, с. 147]. Адже сучасна ситуація в нашій країні свідчить про гостроту існуючих соціальних, культурних, політичних та економічних протиріч між регіонами. В значній мірі загостренню цих протиріч сприяло бажання різних політичних сил «зіграти» на регіональних розбіжностях для отримання політичної переваги в короткостроковому періоді під час політичної боротьби. Внаслідок тривалого акцентування уваги громадян на цих проблемах, часто штучного їх загострення, ми отримали ситуацію значного наростання протистояння регіонів, регіональних інтересів, територіальних громад. Посилення міжрегіональних зв'язків в країні, наряду із покращенням економічних показників розвитку, сприятиме і поступовому нівелюванню вказаних суспільних проблем.

Загалом, існуюча система державного управління соціально-економічним розвитком регіонів є недосконалою й вимагає суттєвих змін в чому згодні переважна більшість вчених. Зокрема О. В. Іванченко, аналізуючи її стан виділяє такі основні недоліки: нераціональна система органів виконавчої влади на центральному рівні; незавершеність трансформації Кабінету Міністрів України в політичний орган; невизначеність статусу міністрів і неефективна діяльність міністерств; надмірна централізація влади; недосконала організація публічної влади на регіональному рівні; недорозвиненість системи місцевого самоврядування; нераціональна побудова системи адміністративно-територіального устрою; низька ефективність функціонування інститутів державної та муніципальної служби; відсутність партнерських засад у відносинах особи з органами публічної влади [5, с. 160]. Заходи, що здійснювалися для подолання проблем в цій сфері, внаслідок відсутності системності, належного наукового обґрунтування, достатньої підтримки необхідних реформ, відповідного ресурсного забезпечення їх здійснення, не дозволили в належній мірі вирішити питання формування та реалізації ефективної системи державного управління регіональним розвитком.

Вчені та практики в сфері державного управління регіональним розвитком відзначають, що першочерговими завданнями регіональної соціально-економічної політики є такі: пошук компромісу з питань економічної свободи регіонів; реалізація принципу розширення міжрегіональної економічної взаємодії; запровадження механізмів подолання асиметрії розвитку регіонів та підтримання депресивних територій; стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку на основі ефективного використання потенціалу регіонів; зміцнення матеріальної бази територіальних громад шляхом переходу до взаємовідносин державного бюджету безпосередньо з бюджетами органів місцевого самоврядування; активізація розвитку транскордонного співробітництва в економічній сфері [4, с. 16].

Висновки. Розглянувши сучасний стан та основні проблеми регіонального розвитку в нашій державі, теоретичні та практичні підходи до визначення основних завдань в управлінні регіональним розвитком можна сказати, що в державному управлінні регіональним розвитком на сьогодні існує значний ряд гострих проблем, вирішення яких має стати одним із чинників стабілізації ситуації в нашій державі та формування умов для подальшого розвитку регіонів та країни в цілому. Основними напрямками державного управління регіональним розвитком, здійснюваного з урахуванням засад концепції сталого розвитку та особливостей сучасного стану та проблем регіонального розвитку в нашій державі мають бути:

- активна гуманітарна, соціальна й культурна політика держави щодо подолання сформованих в суспільстві уявлень та стереотипів відносно глибини та гостроти існуючих соціальних, культурних, політичних та економічних протиріч між окремими регіонами нашої держави;

– забезпечення збалансованості регіонального розвитку та зниження міжрегіональних диспропорцій (при цьому мова йде про необхідність як стимулювання розвитку депресивних регіонів, так і про зниження диспропорцій в розвитку сільської і міської місцевості, пошук джерел стимулювання розвитку занепадаючих поселень або ж створення прийнятних альтернатив для забезпечення нормальних умов існування їх жителів тощо);

– міжрегіональна інтеграція, що сприятиме послабленню економічних, соціальних, культурних та політичних протиріч між регіонами та може стати дієвою основою для підвищення економічного потенціалу країни в цілому;

– підвищення рівня самостійності регіонів в управлінні питаннями власного розвитку, що вимагає як перерозподілу владних повноважень в бік зростання управлінського впливу органів місцевого самоврядування, так і змін в фінансовій політиці і розподілі бюджетних надходжень в бік посилення місцевих бюджетів, що фінансово підтвердить та забезпечить реалізацію наданих регіонам повноважень в управлінні власним розвитком;

– подолання економічного спаду, пов'язаного з суспільною, політичною і економічною кризою в нашій державі та створення умов для активізації та розвитку підприємницької діяльності, що є невід'ємною умовою забезпечення майбутнього економічного відродження та росту;

– підтримка та стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки, так як саме така її направленість дозволить сподіватися на стабілізацію економічної ситуації та створення потенціалу для конкурентоспроможності та зростання економіки в нових умовах;

– активне залучення місцевих громад, інститутів громадянського суспільства до вирішення стратегічних та поточних питань регіонального розвитку (як на етапі планування, розробки стратегій, так і на етапі реалізації стратегій і планів), в тому числі через застосування інноваційних підходів та сучасних управлінських інструментів, зокрема створення та підтримка кластерів, державно-приватного партнерства, єврорегіонів та інших форм міжрегіонального співробітництва, впровадження електронного врядування, підвищення відкритості публічного управління тощо.

При цьому, основою сучасного державного управління регіональним розвитком має бути дотримання принципів комплексності і системності при реформуванні існуючої системи регіонального управління та формуванні і реалізації державної регіональної політики, при доборі конкретного набору заходів та інструментів управління розвитком в кожному регіоні на основі забезпечення максимального врахування сучасного стану, проблем та інтересів конкретного регіону та бажанні забезпечити його збалансований розвиток в довготривалій перспективі, створивши передумови для формування та реалізації наявного економічного, виробничого, соціального, культурного, природного потенціалу регіону, що сприятиме зростанню добробуту населення, створення належного рівня і умов життя як для наших сучасників так і для прийдешніх поколінь.

Література.

1. Бодров В. Г. Інноваційно-інвестиційна модель сталого розвитку національної економіки : навч.-метод. матеріали / В. Г. Бодров, В. О. Гусев, В. Ф. Мартиненко. – К. : НАДУ, 2009. – 60 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. Бусел В. Т.]. – К. : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Волик С. В. Удосконалення механізмів сталого розвитку регіонів України як запорука стабільності держави / С. В. Волик // Держава та регіони. – 2012. – № 2. – С. 145-149. – (Сер. «Державне управління»).
4. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.

5. Іванченко О. В. Вади та суперечності політики державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів / О. В. Іванченко // Держава та регіони. – 2009. – № 4. – С. 160-163. – (Сер. «Державне управління»).
6. Лексин В. Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития. Изд. стереотипное / В. Н. Лексин, А. Н. Швецов. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 368 с.
7. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком [Текст] / В. В. Мамонова. – Х. : ХарРІ НАДУ, 2006. – 194 с.
8. Сталий розвиток суспільства : навч. посіб. / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середя [та ін.]. – 2 вид. – К., 2011. – 392 с.
9. Сучасний соціально-політичний та гуманітарний розвиток регіону : наук. розробка / авт. кол. : З. В. Балабаєва (наук. кер.), Б. Ю. Ростіанов, І. Л. Росколотько та ін. – К. : НАДУ, 2008. – 56 с.

References.

1. Bodrov, V.H. Husiev, V.O. and Martynenko V.F. (2009) *Innovatsijno-investytsijna model' staloho rozvytku natsional'noi ekonomiky : navch.-metod. materialy* [Innovation and investment model of sustainable development of the national economy, educational materials], NADU, Kyiv, Ukraine.
2. Busel, V.T. (2001), *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Great dictionary of modern Ukrainian], Irpin', VTF «Perun», Kyiv, Ukraine.
3. Volyk, S.V. (2012), “Improvement of mechanisms sustainable development of regions of Ukraine as a key to state stability”, *Derzhava ta rehiony (Ser. “Derzhavne upravlinnia”)*, vol. 2, pp. 145–149.
4. Vorotin, V.Ye. and Zhalilo, Ya.A. (2010), *Derzhavne upravlinnia rehional'nym rozvytkom Ukrainy* [Public administration of regional development of Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.
5. Ivanchenko, O.V. (2009), “The flaws and contradictions policy of state regulation of social and economic development of regions”, *Derzhava ta rehiony (Ser. “Derzhavne upravlinnia”)*, vol. 4, pp. 160–163.
6. Leksyn, V.N. and Shvetsov, A.N. (2003), *Gosudarstvo i regiony. Teoriya i praktika gosudarstvennogo regulirovaniya territorial'nogo razvitija* [States and regions. Theory and practice of state regulation of territorial development], Jeditorial, Moskva, URSS.
7. Mamonova, V.V. (2006), *Metodolohiia upravlinnia terytorial'nym rozvytkom* [Territorial development management methodology], KharRI NADU, Kharkiv, Ukraine.
8. Sadovenko, A. Maslovs'ka, L. Sereda, V. etc. (2011), *Stalyj rozvytok suspil'stva : navch. posib.* [Sustainable development of society: tutorial], Kyiv, Ukraine.
9. Balabaieva, Z.V. Rostiianov, B.Yu. Roskolot'ko, I.L. etc. (2008), *Suchasnyj sotsial'no-politychnyj ta humanitarnyj rozvytok rehionu* [The current socio-political and humanitarian development of the region], NADU, Kyiv, Ukraine.